— Мамо, я піду в той земський сад. Кажуть, там не так, як у пана в економії...

— То йди, сину.

Взяв хлопець лопату — це був наш батько 1 — і посунув у місто — версти зо дві відстані. Зайшов у сад, спинився, піджидає, щоб спитати когось про роботу. Нарешті на дорозі з'явився якийсь чоловік, веселий, доброзичливо настроєний. Хлопець до нього:

— Скажіть, дядьку, де тут до роботи ставати? Доброзичливий дядько весело оглянув підлітка, озирнувся

по саду і, побачивши якусь латку землі, де вже хтось починав копати, сказав:

— Що ж там довго шукати? Отам і ставай! — І подався.

Батько побрів до латки, скинув свою свитину і взявся до роботи. Він у баби ївги був сьомою дитиною, до всякої роботи звик. І копати вмів, весь бабин город майже сам скопував.

Земля в саду була пухкою, копалося легко. Весною день довгий, починається рано. До снідання вже і наробишся, і добре їсти схочеться. А сніданку не взяв.

Поблизу із залізної труби вода капотіла. Підійшов до труби, води напився, передихнув трохи та й знов за лопату. Тим часом доріжкою пройшов якийсь чоловік, не такий, як той перший,— на пана схожий. ! Зиркнув уважно на копача, пішов далі.

День розгорявся, ширшав, більшав, сонечко щораз вище на небо видиралося, вода в трубі теж веселіше заворушилася, струмочком потекла. Коли сонце иочало показувати на дванадцяту дня, молодий робітник отой розігнув спину, потер трохи поперека і, відставивши лопату, поволі пішов на заманливий дзюркіт води. Помив руки, освіжив лице, напився, далі присів на горбочок, задумався.

День колишнього селянства розподілявся так: снідання — о восьмій годині ранку; обід — о дванадцятій дня; полудень — о четвертій-п'ятій годині другої половини дня; вечеря — о восьмій годині вечора.

Найкрасивішим з усіх цих трудових перепочинків вважався обід. На обід варився борщ і до борщу каша. Сам борщ міг бути

1 з рибою, і з солониною, і з свіжим м'ясом, а то навіть і з курятиною; за курятину надто восени правили молоденькі півники; на той час наростала вже молода капуста, і борщ із свіжою капустою і молоденьким півником пахнув запаморочливо. І каша. Каша пшоняна, каша гречана, каша ячна! Найчастіше — пшоняна. Пшоняна з борщовою підливою, із сколотяним; ско-лотяне — це та юшка, яка залишається після того, як господиня збивала на масло сметану; каша могла бути і з молоком; холодна каша — з гарячим молоком чи навпаки гаряча каша — з холодним молоком; каша могла бути, нарешті, з олійкою — лляною, конопляною; ці олійки були буденні, мало смакували добрим людям. Царівною всіх олій була соняшникова, пахуча, ніжна і така смачна, що за вуха не відтягнеш. Смак вершкового масла мало хто знав, так само як і яєць чи крашанок, як їх у нас називали. Масло на столі могло появитися лише в неділю, коли мама пироги пекла і перед тим з якоїсь нагоди масла наколотила. Тоді від грудочки масла відколупувалася маленька, як наперсток, грудочка. Мама клала її на розігріте блюдце. Масло тануло і ставало прозорим, золотистим, як і соняшникова олія. Мама вмокала перце в блюдце і змазувала пиріжок зверху. Такий пиріжок пахтів ще краще, ніж змазаний олією.

Відпочивши після освіжаючої дії води, молодий садовод знову взявся за лопату. Бо що мав робити? На роботу ж прийшов!

Коли сонце стало на полудень, на доріжці почулися кроки.

— Ти хто будеш? — почув хлопець раптом над собою. Підвів очі — над ким стояв той чоловік, що на пана скидається, одягнений гарно, чисто виголений і немолодий.

Батько схопився, почав м'яти шапку в руках. Назвав'себе — хто він такий.

— А як ти тут опинився?

— Отак і отак.

— А хто копати звелів тобі тут?

— Отакий і отакий. Ще вранці, як сонечко сходити почало.

— Гм... Цікаво,— проказав той і спитав: — То ти що, оце з самого ранку працюєш не ївши?

З'ясувалося, що той вранішній веселий доброзичливий чоловік ніякого відношення до саду не мав, але подав добру раду. Не може ж бути, щоб на парубка ніхто не звернув увагу! І такий знайшовся. Це був головний садівник господарства.

Він ще зранку помітив хлопчину. Та за клопотом забув. А тепер, проходячи тут, знову помітив самотню постать з лопатою.

Садівник задумливо слухав батькову розповідь. Вислухавши, сказав:

— Постав отам он лопату і на тобі п'ять копійок. Сходи на базар, купи хліба й борщу, пообідай, а тоді повертайся сюди.

Розгорялася весна, більшало й діла, і той добрий чоловік залишив батька в саду. Доводилося і копати, і чистити сад, підмітати дороги й стежки, доводилося бути при садівникові, коли той брався священнодіяти — щепити щепи, чи то способом окуліровки, чи способом копуліровки 2.

Батько мав ідеальний слух, тонкий розум, кмітливість і спостережливість. Пальці на руках у нього були товсті, роздавлені лопатою, але цими пальцями він так спритно орудував садовим інструментом! Навчився щепити дерева, копати перевали, боротися з шкідниками саду, навчився любити все живе, і сам врешті-решт прищепився до саду, став його кадровим робітником. І може, й життя прожив би в саду, коли б то була не сезонна робота. У теплу пору працюєш в саду, а прийшла осінь — прощайте до весни! А де ж зуби діти взимку, а зими тоді були холодні, морозяні, снігу випадали такі гори, що за заметами хат видно не було?! Можна влаштуватися складачем у друкарні, можна було спробувати щастя у міського перу-, каря, але найлегше можна було прикласти рук до зсипки.

Місто стояло в центрі чорноземної країни. Там ростили пшеницю. Восени всі дороги захрясали від безконечних валок, що прямували в одному напрямі — до міста.

Скільки роботи на таких зсипках! Селяші висипають із своїх мішків продане збіжжя, воно розсувається по землі, і його раз у раз треба підкидати вгору великими підборними лопатами. Повернеться увечері батько з роботи — весь в пилюці, як магніт в залізних опилках.

Провели через місто залізницю. Почали впорядковувати вокзал, пристанційну площу.

Садова бригада мала свою дистанцію: Лозова — Кигичів-ка — Костянтиноград — Карлівка. Серед інших працівників лісонасаджувачів довгі роки працював і наш батько. Наука в земському саду не минула даром. Він там навчився підрізати жизі огорожі, розбивати клумби, засаджувати їх квітами, які, підміняючи одна одну, могли квітувати аж до морозів. Одного разу в роки мого дитинства ми якось пішли з ним у місто навіщось, певне, у батькових справах, зайшли на станцію. Там всюди дереза, красиві стіни зелених огорож, клумби. ї він сказав мені:

— План цих насаджень, звичайно, розробив головний садівник, а старшим робітником був я. І все оце, що ти бачиш, садив я, їван Максимович Калюжний, Андрій Захожай і багато хлопців з нашого села, з Улянівки3 і Добреньки.

Буяло літо, і наша хата росла. Потім садові роботи згорнулись, і будівництво хати також згорнулось. Сім'я жила з живої копійки, жива копійка урвалась. Надворі знову холод і мжичка, туман і волохаті телята на городах.

Ми Б хаті були тільки вдвох. Він взяв двері на крюк, сів до столу, вигорнув з якоїсь торбинки купу срібних і мідних монет. Я сів біля нього, і ми почали розкладати ті монети. В один стовпчик клали копійки, в другий — п'ятаки, в третій, в четвертий, п'ятий — срібні монети. Стовпчиків вийшло багатенько.

Полічив батько і сказав:

— Оце у нас, Іванко, з тобою сім карбованців п'ятдесят копійок. З них три карбованці шістдесят копійок треба однести податку... Три шістдесят...

Ці дві цифри я добре запам'ятав, бо мав пам'ять чіпку й тривалу.

Три дев'яносто у нього залишиться на зиму.

Видно, мало. Бо він знову зник і знову я його цілими днями не бачив. Де батько? На роботі. Де ж йому бути, як не на роботі!

Знову довгі нудні холодні дні. Іїе знаю, де була моя сестра, але в мене залишилось таке враження, що в хаті ту зиму, як і в багато інших, я сидів сам. За рік я трохи підріс, став менше боятися. Почала в мене прорізатися ініціатива, і не раз, накинувши на плечі свитинку, всунувши ноги в перші-ліпші чоботи, які скраю стояли, я вихоплювався надвір, місив грязь, а то й замети. Найбільше я любив сковзатися. Хлопці ганяли на саморобних дерев'яних ковзанах. У мене ковзанів не було, і я ковзався на підошвах тих чобіт, які в той момент на ногах були.

За двором у нас, на невеличкому вигоні, була ковбаня — озерце застояної води. Влітку там шаленіли жаби, плодилися комарі й бабки. Взимку на льоду бавилися діти. Інколи сюди приходили молодиці, прорубували в льоду ополонки і полоскали шмаття, яке не вимагало надмірної чистоти й прозорості води.

Вискочив я на лід, коли там ще чи вже нікого не було. Увесь льодяний простір був списаний ковзанами. Посеред ковбані була прорубана ополонка. Хтось закидав ополонку шматками вирубленого з неї льоду; мороз скував цю мозаїку, сніжок притрусив. І я подумав собі: "Ану, чи міцний лід?" Став і одразу ж шугнув у крижану воду на всю довжину ноги. На щастя, вдержався, не впав у ополонку, швидко вихопив ногу і, не озираючись, чкурнув додому. Біжу, а вода булькає в чоботі. В голові одна думка: "Хоч би хто не побачив! Скажуть матері — битиме!"

Ніхто цього не побачив. Я прибіг благополучно додому, роззувся, вилив з чобота воду, сам мерщій у тепло — на піч. Зігрівся — і ні гугу. Але сильно боявся, щоб не застудився, бо обов'язково мати допитувати стане, де це я простудився.

Все, проте, минуло благополучно. Днів зо три я зовсім не виходив з хати, бо в чобота й ноги не всунеш: ти ногу в чобіт, а він мокрий, слизький, холодний!

А нудно ж як! Хоч би іграшки які! Так які ж іграшки? Найбільше між хлопцями ходили і користувалися успіхом всякі "мороки". Це був набір маленьких планочок, брусованих цурпалків з різними зарубками й зрізами. З тих цурпалочків можна було складати зірку, кубик і ще там щось. Так добре Василеві Тишковому! його батько сидить дома, має час і змогу майструвати всі оті мороки! Не раз і не два я сам брався за ножа. З трісочок, принесених в хату, виходили замашні шаблі, гострі кинджали, добрячі обоюдогострі мечі. З мороками ж не виходило.

Наші ж горгопки до смерті набридли. Горгопка — це рід тикви... Але перш ніж говорити про тикву, треба умовитися про термінологію.

Почнемо з гарбуза. Він великий, буває на кілька кілограмів, солодкий, всередині має "кишки" вперемішку з білим смачним насінням. Гарбузи печуть, з них же варять кашу з пшоном або рисом. В давнину гарбуза підносила дівчина небажаному женихові. Сядуть свати погомоніти, чарку випити, а їм на закуску печеного гарбуза! Тоді мерщій хапайся за шапку — і з хати, піймавши облизня!

Тиква. Рід гарбуза, але не їстівна. Тиква має амфоропо-дібну форму — красиве округле черевце і довгу шийку. Тикві дозволяють дозрівати, сушать ще й після дозрівання, поки "кишки" й насіння пересохнуть і порозпадаються в середині, так що аж починають торохтіти. Тоді шийку надрізають, потерть з середини витрушують, прополіскують, і посуд для води готовий. Особливо зручна така ковбочка влітку в жнива — її куди завгодно сховати в холодочох — не розіб'ється і швидко не нагріється.

Горгопка. Михайло Доленго який родом із Куп'ян-щини, називає горгопку ще ханькою. Горгопка — рід тикви, вона кругла або довгастекька. Призначення горгоихи полягає в тому, щоб вона

торохтіла. Отож їй дають добре визріти в полі та ще довгий час досушують і на комині в хаті. Горгопка — дитяча іграшка. Схопить дитина, а воно — торохтить. Цікаво й радісно! Я й сам все найранішнє дитинство з горгопками грався. Вона ж і за м'яча може правити. Вдариш об землю, не тільки торохтить, а ще й підскакує!

Горгопки були всякі — і великі, й маленькі. А коли її ще пофарбувати в червоне або в синє чи зелене! Світе білий!

То була маленька зелена горгопочка. Я кидався нею, і мені враз захотілося узнати, що ж там усередині. Спробував пальцями роздерти — не роздирається. Взяв на зуб. Зуби у мене були гострі, як у миші, як доривався до чого, то тільки тріски сипалися! Та як дорвешся, коли клята горгопка кругла і в рота не влазить?! Ні, стривай, я все ж таки тебе якось на зуб зажену! Треба ж тільки губи розтягти.

Хто його знає, чим би закінчився цей експеримент, коли б не одна обставина.

За вікном почувся гомін, тупіт багатьох ніг. Ось тупіт вже біля дверей. Ось люди вже в сінях, говорять голосно, збуджено. Ще мкть, відчиняються двері, в кімнату вхоплюється гурт сусідок. Тітк Катря Безродня тримає за комір дядька Гната, кричить: "А ти ж чортів п'яниця! Ач, до чого допився!"

А до чого ж допився? Я дивлюся на дядька Гната. Він з обох боків обріс льодом, льодяні скельця теліпаються, б'ються одне об одне і так гарно дзенькають! Дядько Гнат мовчить. Він такий п'яний, що навіть на ногах не встоїть. Тітка Катря штовхає його на долівку, хапає рукою за чуба і починає товкти дядька Гната лобом об землю. Товче й приказує:

— Ах ти ж п'яниця, ах ти ж нелюд! Скажи, де дітей подівав? Де Домаху занапастив, щоб ти провалився, щоб ти гала-світу пішов і назад не повернувся!

Дядька товчуть лобом об нашу глиняну долівку, він мовчить, хилитається, як неживий, тільки льодяні крижинки брязкотять, б'ючись одна об одну.

Знайшли дядька Гната десь у рівчаку. Там було трохи води; взявся морозець, і він вмерз у ту калюжу. Обрубали його лопатами, витягли і одвели до нас, бо ж родичі!

Ця пригода з дядьком Гнатом перешкодила мені взяти на зуб ту зелену горгопку. Пізніше подібні ідеї зже ие западали мені в мудру голову.

У цей час на обрії мого життя взялася Киля. Вона працювала в млині, мішки латала, а до нас попросилася жити. Неначе сонце осяяло нашу стару холодну хату. Була вже зима, батько вдень десь працював, може, й на зсипці, а вечорами ходив на співки. А ми троє оселилися на печі. На комині стояла чотири-чи шестилінійна лампа, лила світло навколо, обидві молодиці щось шили чи вишивали й співали. Мамині пісні я вже знав. Киля принесла з собою зовсім інші пісні. Була вона, Киля, світла, якась сонячна. Якесь тепло випромінювалося у неї з очей, з ямочок щік, з теплих долонь. Я сиджу в куточку, колупаюсь v носі. І прислухаюсь до невідомих слів:

Город Миколаїв, французький завод,

там работал мальчик — двадцать первий год,

работал, работал, деньги получал,

через одну слолоч чихотку достав.

Що воно за Миколаїв і де він? ї що то за французький завод, і як ото через одну сволоч можна дістати чихотку? Що таке чихотка, я знав,— тоді вона широко гуляла по людях, раз по раз про неї говорили і свої, і

чужі. І слово "мальчик" мені не зрозуміле У Євсея Прихідька був собака Мальчик, такий акуратненький, гарненький песик. ї як цей песик може працювати на французькому заводі, щоб через якусь сволоч дістати чихотку? Але все одно слова пісні заколисували мене — голос у Килі був НІЖНИЙ, багатий.

Мама казала:

— А ти чого ото стирчиш? Ану, марш спати! Киля казала:

— Куди ти його женеш? Хай ще погуляє,— вона обнімала мене, тулила мою голову до себе.— Не треба гримати на нього, він же такий гарний!

Я завмирав біля Килі, а вона переходила на нову пісню:

Всі говорять, що я вітрена дівчонка, Всі говорять, що я многих люблю. Многих любила, всіх перезабила, Ах, одного я забуть не могу.

Киля вишивала рушник червоними і. чорними квітками. Посеред квітів красивий хрест і під ким вишито:

На хресті моя надія, Під хрестом моя лгобоз, Там застигло моє серце, Захолола моя кров!

Всі пісні Килині, і все, що робила вона, і вона сама мені дуже подобалися. Шістдесят років минуло, а я бачу якусь ніжну ясність, тепло, яке так опромінювало мене в ту зиму. Мені не треба було двічі повторювати пісню. Все, про що співала Киля, я запам'ятовував одразу.

Пропала надія, забилося серце,

заплакали очі мої.

Любив я дівчину,

та й та ізмінила.

Ой горе на світі мені!

Якби вона знала любов мою щиру,

Вона б не кидала мене,

любила, кохала б, як мати дитину,

і віддала б серце своє!

Мама вишивала хрестиками чорною та червоною заполоччю поділ до парадної простині.

Ліжка у нас в старій хаті не було. Замість нього правив піл. Піл — це дощаний настил. Був він засланий старою рядниною. На ряднині лежало дві, а то й три перини. Одна перина зосталася від баби їв ги, татової мами; другу перину мама з собою привезла. Подушок пір'яних було не менше як з десять. І так само частина від баби їв ги, частина — мамині. Подушки ділилися на парадні і постільні. На парадні натягалися білі вишиті наволочки. Постільні подушки мали яскраві ситцеві наволочки — чим яскравіші, тим кращі. Постіль застилалася так: розрівнювалися перини, застилалися спальними простинями, зверху накладалася простиня парадна, вишита красивою вишивкою. Це лиштва. Поверх парадної простині лягала ковдра, але так, щоб нижній край її діставав лише до вишивки, не закривав її. У сонячний день білосніжна простиня з красивою лиштвою освіжала хату, робила її святковою і урочистою.

Подушки складалися пірамідами на оббх кінцях полу. На низ ішли більші, на них ставились менші. Всі ці пірамідальні споруди накривалися чистими вишитими покривалами. На прибране ліжко лазити суворо

заборонялося, і ліжко своєю чистотою і охайністю вносило святковість у хату.

Над полом простягалася відполірована людськими руками жердина, там висіли носильні речі щоденного вжитку — мамині хустки, плаття, а також і верхній одяг. У сволок був вгвинчений гак. До гака підвішувалася колиска — фігурно зроблений ящик з матерчатим дном, щоб дитині лежалося м'яко і зручно. Підтримувалася колиска чотирма вірьовчатими стропами — вервечками. Один кінець вервечки вільно звисав з колиски. Дрімаючи, мама могла взяти в руку цей кінець і гойдати колиску, не встаючи з ліжка.

А-а-а, люлі, Засни, моя доню, Засни, засни, задрімай та нічого не думай, А-а, люлі...

А-а, люлі, а котові дулі, А Галочці калачі, Щоб спала вдень і вночі. Удень у колисці В червонім намисті

Близькістю Килі і заповнилося моє існування тієї зими. Вона з мамою вишивала при світлі маленької гасової лампи, я слухав їхніх пісень, щоб потім їх співати, коли вдень знову залишуся сам.

Одного разу сказали, що до нас привезуть бабу Галущиху. Баба Галущиха уже пережила увесь свій рід, а не вмирала. Де ж їй дітися? Колись в давнину старих людей вивозили в кучугури вовкам на вечерю. Тепер такого звичаю не було. Людину треба доглядати до смерті. І почали возити її з хати в хату — на один день чи на два дні. Хоч стара й чужа баба, а душа жива — жаль.

Бабу привезли сусідки надвечір. Була вона вже безтямна, безмовна, здичавіла без догляду і людського тепла. Заздалегідь серед хати була наслана солома. Туди й посадили Галущиху — щось немічне, жалюгідне.

З того вечора я запам'ятав тільки одну фразу, що злетіла з почорнілих вуст бідолашної баби:

— Мабуть, я перед богом сильно погрішила, що він не хоче взяти мене до себе!

Мама весь день ходила журна, задумана. Киля сказала:

— Як отак жити, краще померти!

— Таки правда. А от бог не бере.

Увечері бабу Галущиху мама й тітка Катря одвели до Тишків. Од Тишків — до Ганни Кози, од Ганни Кози — до Калюж-нів. Хто жалів бабу, хто бурчав і рад був здихатися. І треба ж людині до такої старості дожитися!

Мені теж було жаль баби, і дивно було: як це так — всі сини й дочки, всі родичі вже померли, а вона тільки одна зосталася жити на муку, бо розказували, що п'яний сусіда Бурмило, копнувши бабу ногою, вилаявся:

— Коли ти вже здохнеш, стара чортихо! Лазиш з хати у хату, щоб ти на могилки вилізла!

Війнула зима і навалила снігу замети, що за ними й комори не видно. В хаті у нас знову гомін, неспокійний, тривожний. В кутку на лаві сидить дід Олександр Терентійович, мамин батько, і баба Дарина, мамина мама. Дід приніс в'язані рукавиці з овечої вовни і якісь важкі сукняні клапті. Коли взимку, їдучи в дорогу, цими сукнянками обмотаєш ноги поверх чобіт та гарненько їх поприв'язуєш, тоді і в лютий холод ноги не померзнуть.

Мама невесела, сидить край столу чи ходить по хаті і все каже нашому батькові:

— Не ходи! Хай їм лиха година тим грошам! Коли б хоч одягнутися було в що! Сірячина благенька, як у ній в голий степ вийти? Та й шапка...

— Не один я,— каже батько.— Он і Іван Сіренький, і Йван Чорний, Грицько Балковий, Трохим Кодацький.,.. Гроші добрі платять. Та там і село недалечко. Одягнуся краще, закутаюся, і все буде гаразд.

Баба Дарина кладе перед батьком оті в'язані вовняні рукавички, дід навчає, як треба загортати в сукнянки ноги і як зав'язувати їх. А надворі гуде, сніг сипле і сипле. Вже засипало всі стежки і дороги. Добрався сніг і до залізниці, геть колії занесло, ні вперед, ні назад не можуть рухатися поїзди. Треба розчищати рейки, скидати сніг, згортати його під насипи. Залізниця багата. Всі вже давно знають, що залізниця не поскупиться, заплатить добре. І торік люди заробили, і позаторік...

Усі втрьох вони споряджають батька на залізницю сніг розчищати. Заходять Іван Сіренький, Іван Чорний...

— Пішли, Юхиме, вже пора!

Рипнули двері. Відчинилися, грюкнули зачинившись. По дорозі вони зайшли до Григорія Балкового, до Трохима Кодацького, ще там до когось. Перебороли замети на греблі, на мосту. На станції вже сотні таких, як вони, шукачів щастя з лопатами, у башликах і хустках, в чоботях, обв'язаних сукняними шматами...

У степу на залізниці наш батько сильно промерз. Ледь мама повідтирала снігом руки і ноги. Тоді і почався у нього ревматизм — хвороба, коли ноги в суглобах болять, що і витерпіти не можна. Лікувала ту хворобу наша мама гасом, чи інакше ще карасиною, і скипидаром — шкопитаром, по-нашому. Отож на залізницю взимку сніг чистити він більше не ходив. У ті роки в Червонограді відкрився кінотеатр, "Біоскопом" називався. То батько наш влаштувався там на зиму

перевіряти квитки при вході в зал. Це були щасливі для мене часи. Скільки ж то відібраних квитків він приносив додому! Та все червоні, та сині, та зелені, і всі такі гарні-гарні! Заграєшся, і нічого тобі більше не треба!

1 ...ц е був наш батьк о...— Юхим Гаврилович Сенченко.

2окуліровка, копуліровка — два способи щеплення рослин. Окуліровка — приживлення бруньки або вічка однієї рослини до іншої; копуліровка — щеплення живцем (за кору з шипом) — застосовується при однаковій товщині прищепи і підщепи, щеплення в розщіп.

3 Улянівка — населений пункт, який входить до складу Наталинської сільської Ради Красноградського району Харківської області.

4 Доленго Михайло Васильович (справжнє прізвище — Клоков; 1896—1981) — український радянський пост, літературний критик, ботанік, доктор біологічних наук з 1947 р. Народився в м. Лебедині, тепер Сумської обл. Один із авторів деакадцятитомного видання "Флора У РСР", "Визначника рослин України" та ін. Лауреат Державної (тоді Сталінської) премії СРСР (1952) та Державної премії УРСР (1969) в галузі науки і техніки. Автор поетичних збірок: "Об'єктивна лірика. Схема і діагнози" (1922), "Цілюще зілля" (1945), "Зелене й червоне" (1971) та ін., книги "Критичні етюди" (1924).